

***Średniowieczne herezje dualistyczne na Bałkanach. Źródła greckie*, przekład Anna Maciejewska, opracowanie i komentarz Jan Mikołaj Wolski, redakcja naukowa Georgi Minczew, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2023, ss. 208+2 nlb. (Series Ceranea tom 11).**

<https://doi.org/10.14746/bp.2023.30.22>

Badacze z Uniwersytetu w Łodzi: paleosławiści, filolodzy i historycy Półwyspu Bałkańskiego właściwie nieustannie publikują cenne tłumaczenia tekstów źródłowych związanych z tymi obszarami. Tym razem ukazała się książka dotycząca zagadnień herezji dualistycznych na Bałkanach. Doświadczeni naukowcy, Anna Maciejewska oraz Jan Mikołaj Wolski, podjęli się ryzykowanego zadania, jakim było zmierzenie się z greckimi tekstami poruszającymi tytułowe kwestie. Prezentowana praca jest antologią, a więc na warsztat w tym wypadku, trafiły 23 zabytki: prolog z *Historii pożytecznej* Piotra Sycylijskiego, *List patriarchy Teofilakta do cara Piotra*, *Listy przeciwko fundagiatom* Eutymiusza z klasztoru Peribleptos, *Wyrok sądu synodalnego w sprawie Eleuteriusza z Paflagonii*, *Synodykon grecki na Niedzielę Ortodoksji*, *Formuły odrzucenia bogomilstwa*, *List patriarchy Kosmy do metropolity Larysy*, fragment *Komentarza Boskiej Liturgii* Teodora z Andydy, fragment z *O demonach* Pseudo-Psellosa, fragment z *Aleksjady* Anny Komneny, *Przeciw bogomilstom* Eutymiusza Zygabenososa, *Anonimowe kazanie na Niedzielę wszystkich świętych*, *Potępienie pism Konstantyna Chryzomallosa*, *Proces biskupów kapadockich*, fragment *Komentarzy* Teodora Balsamona, *List Jerzego Tornikesa do metropolity Aten*, *Kazanie o krzyżu przeciwko hagarenom, bogomilstom i żydom*, *Uniewinnienie prezbitera Gariana*, *Sprawa hierodiakona Szymona*, *Osądzenie mnichów atoskich*, *Sprawa protosa Nifona*, *Przysięga Teodozjusza Fudulisa*, *Dialog przeciwko wszystkim herezjom* Symeona z Tesaloniki, z czego 21 jest autorskim przekładem A. Maciejewskiej, a dwa są dziełami wcześniej rozpoznаныmi translatorsko przez ks. Przemysława M. Szewczyka i Oktawiusza Jurewicza (1926–2016). Dlaczego to zadanie określiłem jako ryzykowne? Dlatego, że każdy przekład jest zabiegiem obarczonym pewnym ryzykiem, zwłaszcza jeśli tłumacz czy komentator obrał sobie za naukowy cel translację tekstu powstałego kilkaset lat temu, a on dotyczy tak złożonych oraz wrażliwych kwestii, jak postrzeganie meandrów interpretacji problematyki religijnej. Zadanie zatem nie jest proste, wręcz przeciwnie. Ten tom jest drugim z wydawniczej serii o religiach dualistycznych¹, a w sumie jedenastym z wydawanego korpusu źródeł.

Publikacja stanowi *novum* wśród polskich przekładów z tej racji, że mamy do czynienia z tekstami antyheretyckimi i polemicznymi. Opublikowane materiały oparto

---

¹ *Średniowieczne herezje dualistyczne na Bałkanach. Źródła słowiańskie*, opracowanie, przekład i komentarz G. Minczew, M. Skowronek, J.M. Wolski, Łódź 2015, zob. s. 11.

na krytycznych, obowiązujących w nauce edycjach. Każde z tłumaczeń zostało opatrzone niezbędnym wstępem, wielce kompetentnym, zwięzłym komentarzem i rozbudowanymi notami o wydaniach dzieł oraz o istniejących, istotnych opracowaniach. Nadto, każde tłumaczenie zawiera komentarze (filologiczne, historyczne wraz z literaturą) i odwołania do tekstów biblijnych. Oprócz tego Autorzy sporządzili *Indeks cytatów i przywołań biblijnych* (s. 183–189) oraz wspólny *Indeks osób, miejsc i terminów* (s. 191–200). Układ tekstu jest podporządkowany chronologii pojawiania się tekstów, w tym przypadku od IX wieku do początku XV wieku. Ciekawie jawi się me rytoryczne krótkie wprowadzenie J.M. Wolskiego o *Herezjologii bizantyńskiej wobec herezji dualistycznych na Bałkanach* (s. 13–15) oraz uzasadnienie wyboru (s. 16–20), dlaczego właśnie te, a nie inne zabytki zostały zaprezentowane czytelnikowi. To już może być bodźcem, aby sięgnąć do tych przekładów. Tekst polski, ukazany w translacji, czyta się potoczyscie. Niewątpliwie to zasługa eksperyencji Tłumaczki, świetnie radzącej sobie z niełatwą terminologią.

Publikacja, jak wspomniałem, jest cenna naukowo. Z powodzeniem mogą z niej korzystać badacze religii, historycy (nie tylko bizantyniści) i literaturoznawcy. A przedstawiony owoc żmudnej pracy Autorów może dać pożywkę także innym kręgom badaczy.

Zdzisław Pentek

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Historii

ul. Uniwersytetu Poznańskiego 7, 61-614 Poznań

e-mail: zp26@amu.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6500-6559>

BIBLIOGRAFIA

Średniowieczne herezje dualistyczne na Bałkanach. Źródła słowiańskie, opracowanie, przekład i komentarz G. Minczew, M. Skowronek, J.M. Wolski, Łódź 2015.